

# CONSIDERENTE ACTUALE PRIVIND COMPETENȚA DE AUTONOMIE EDUCAȚIONALĂ A PROFESORULUI

## TOPICAL CONSIDERATIONS CONCERNING THE TEACHER'S COMPETENCE OF EDUCATIONAL AUTONOMY

DAN IORDĂCHESCU,

doctorand,

Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă”, Chișinău

*The issue of respecting the liberty principle in education becomes a necessary preoccupation in pedagogical higher education because it requires academic freedom of educators. The analysis of educators' professional referenciary allows ascertaining the presence of an ensemble of psycho-pedagogic competences, which converge and integrate itself into the competence of educational autonomy. In the research educators competence of educational autonomy is defined as an integrated ensemble of attitudes, abilities, knowledge, experiences adequately and spontaneously exercised in various pedagogical situations with the aim of professional self-defining, mustering, reorganizing and applying internal/external resources for the accomplishment of educational goals from the perspective of a responsible citizen.*

Reformarea învățământului superior din Republica Moldova în contextul Procesului Bologna înaintază ca imperativ conceptual calitatea specialiștilor, factor determinant al calității vieții, obiectivul strategic general al modernizării fiind construcția unei societăți bazate pe valori democratice europene. Libertatea academică, accesul liber, autonomia universitară, promovarea umanismului european, a parteneriatului academic au devenit principii de bază ale managementului schimbării în învățământul universitar. Perspectiva axiologică a pedagogiei postmoderne presupune analiza libertății ca valoare supremă a educației. În consecință, libertatea educației este un principiu fundamental al politicii educaționale din mai multe țări și este protejată de numeroase documente internaționale: Convenția europeană asupra protejării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, Convenția și Recomandarea privind lupta contra discriminării în domeniul învățământului, Carta socială europeană, Rezoluția Parlamentului European privind libertatea educației în Comunitatea Europeană, Declarația Parlamentului European privind drepturile și libertățile fundamentale, Forumul European pentru Libertate în educație și Memorandumul privind rolul educației în procesul integrării europene. În aceste documente sînt reliefate drepturile prioritare ce marchează hotarele libertății: dreptul de acces liber și egal în instituții educaționale, dreptul la o educație minimă, *dreptul la dezvoltare liberă* și *dreptul la participare*, care definesc politica educațională modernă și justifică sistemul educațional

bazat pe principiul liberei dezvoltări a personalității elevului. În condițiile în care umanitatea își arogă o serie de libertăți care duc uneori pînă la disperare și dezorientare axiologică a copilului, factorii educativi sunt responsabili pentru orientarea axiologică a discipolilor, fiind chemați să pregătească tinerii pentru managementul schimbărilor la nivelul sistemului individual de valori ca prin acesta să contribuie la ordinea socială. Din aceste considerente schimbările ce se produc continuu impun o nouă paradigmă în abordarea/construirea viitorului - paradigma prospectivă. [1,10].

În ritmul globalizării viteza tehnologizării crește în toate domeniile socio-economice, și umanitatea parcurge o perioadă de tranziție spre un nou orizont al cursului istoriei; prezentul impune *noi urgențe formative*, constituind una din condițiile majore ale unui proces modelator de valori și personalitate printr-o acțiune convergentă a tuturor mecanismelor sociale, în direcția formării conștiente a unor noi deprinderi comportamentale, și mentalități colective. Culturalizarea și universalizarea sunt obiective importante pentru asigurarea mobilității sociale a personalității. În accepția lui C. Naryl valoarea superioară este omul, care își trăiește această valoare în afirmarea și realizarea sa. Cu cît e mai intensă această realizare, cu atît crește și sentimentul propriei valori și al propriei libertăți. Problema libertății, înseamnă libertatea de autodeterminare. [2, 141].

În această ordine de idei, un deziderat actual promovat de către V. Mândăcanu este formarea viitorilor pedagogi din perspectiva valorilor autentice (spirituale, etice, civice, estetice, culturale, profesionale: demnitate, creativitate, libertate/autonomie), validate de practica socioculturală ce presupune realizarea interacțiunii dintre pregătirea de specialitate și psihopedagogică [3, 196]. Axiologia educației moderne prezintă valorile educației sociocentriste: libertatea, creativitatea, umanismul, solidaritatea. Educația bazată pe valori antropocentriste: autonomia, autorealizarea, individualitatea, orientează spre autoafirmare, apreciată ca factor determinant în asigurarea dezvoltării sociale. O problemă actuală a educației, subliniază N. Silistraru, este pregătirea generației tinere pentru utilizarea valorii de bază a societății democratice - *libertatea*. Adevărata spiritualitate se concretizează în atitudinea activă a omului față de propriul destin, în unitatea libertății și exigenței față de sine” [4, 63].

În sensul cel mai larg al acestui termen, subliniază Vl. Pâslaru, *educația este o schimbare / formare / dezvoltare de atitudini*, iar orientarea pozitivă a educației angajează *axiologic, personalitatea*. Astfel *educația se realizează prin valori și pentru valori*, însăși ființa umană reprezentînd valoarea supremă a educației [5, .57]. Evantaiul larg al nevoilor personalității: de siguranță, de statut și apreciere, de inițiative și dezvoltare pune în valoare *pedagogia autonomiei* care scoate în evidență problematică *formării autonomiei educaționale a profesorului*, promovînd strategii inovative de autorealizare, autogestione, asumare de responsabilități și conștientizare a limitelor dezvoltării personale și profesionale. Tinerii au nevoie de șansa/libertatea de a se proiecta în lumi alternative, rezultate din propriile reflecții, aspirații, căutări. Dominanta în educație va constitui încurajarea și încrederea în lume care este o provocare, rezultat al unui proiect deschis la alternative ce nu se epuizează niciodată. Reiese, așadar, că amploarea și valoarea libertății individuale depinde de calitatea alternativelor formulate. Elevul este ființa care dorește să se exprime, să-și manifeste libertatea, să-și dobîndească unicitatea, să aibă și să ia inițiative, să realizeze alegeri, să decidă, să-și asume responsabilități, să creeze, să lupte, să-și manifeste argumentat spiritul critic și autocritic, să comunice și să coopereze. *Autonomia elevilor*, una dintre finalitățile importante ale educației, poate fi *definită ca stare de autodeterminare și libertate*, care se formează treptat, pe măsură ce elevul devine capabil să se manifeste autonom/independent sub aspect intelectual, moral, comportamental. Prin educație personalitatea trebuie înzestrată cu capacități proiective, anticipative și rezolutive ce au drept suport psihologic libera inițiativă și încrederea în sine” [1, 5]. Deci persoana trebuie îndrumată spre a-și dobîndi / manifesta / păstra / apăra libertatea care este totodată o condiție primară a dezvoltării și autorealizării plene a personalității, prin dobîndirea unui statut social și autoritate dezirabilă. Stilul activ al persoanei în dezvoltarea individuală poate fi educat, dacă însăși profesorul exprimă activism în autoedificarea profesională. Procesul formării autonome necesită o pregătire specială a cadrelor didactice pentru a crea premise ale independenței elevilor și a le da posibilitatea inițiativelor educaționale [6, 33]. În contextul promovării „autonomiei universitare prin care se înțelege dreptul *comunității universitare* de a se conduce în spirit democratic, cooperant; de a-și exercita libertățile academice fără nici un fel de

ingerințe ideologice, politice sau de altă natură; de a-și asuma responsabilitatea formării unui ansamblu de competențe și obligații în concordanță cu opțiunile și orientările strategice naționale ale dezvoltării învățământului superior, stabilite prin Legea învățământului, **analiza libertății/autonomiei educaționale a cadrelor didactice devine un imperativ în strategia de reformare a învățământului universitar.** Problema respectării principiului libertății în educație devine o preocupare necesară și oportună în învățământul superior pedagogic, în mod special, deoarece impune libertatea academică a cadrelor didactice care vor asigura formarea personalității autonome ale elevilor. Pedagogia libertății este o pedagogie a schimbării, o pedagogie a libertății este o pedagogie a comunicării, o pedagogie a libertății este, înainte de toate, o pedagogie a nerisipirii timpului și a vieții; sau, mai bine-zis, este o pedagogie a câștigării timpului, al formării de sine, al creației [7, 156]. Literatura de domeniu pune la dispoziție adordări multiaspectuale ale raportului dintre educație și libertate, n-am găsit însă o analiză riguroasă a conceptului de libertate/autonomie educațională a agenților educației, în general, și nici o abordare în profunzime a pedagogiei libertății din perspectiva formării profesorului pentru promovarea libertății în educație, în special. Am căutat, de aceea, să ne apropiem mai atent de implicațiile pedagogiei libertății în dezvoltarea competenței de autonomie educațională (CAE) a cadrelor didactice. Ceea ce ne interesează, în mod deosebit, este să definim conceptul de CAE și să demonstrăm că aceasta trebuie și poate fi dezvoltată în procesul de formare pedagogică.

În contextul noilor orientări ale științelor educației, prin analiza referențialului profesional al cadrelor didactice s-a constatat prezența unui ansamblu de competențe psihopedagogice ce converg și se integrează în **competența de autonomie educațională**, reflectând capacități de a formula și respecta principii de comportament docimologic autonom în relațiile democratice cu elevii în cadrul educației libere. Întrucât CAE constituie noțiunea-cheie în cercetare, este necesar a disocia sensul pedagogic al acestui termen, în vederea adoptării acestuia drept subiect al investigației. CAE presupune dezvoltarea integrată a capacităților de a concepe/ proiecta și realiza schimbări calitativ progresive în dezvoltarea profesională. Astfel, libertatea educațională nu este altceva decât funcționarea concretă, în fuziune, a dimensiunilor competenței de autonomie educațională. Prin analiza pe care am întreprins-o în aceste delimitări ne propunem să distingem rețeaua complexă a relaționării componentelor competenței de autonomie educațională a profesorului, pentru identificarea variabilelor. Convinși fiind de complexitatea problemelor legate de promovarea libertății în educație, cadrul pedagogic și social devine, în opinia noastră, decisiv în optimizarea comportamentului autonom al agenților educației, conceput nu doar ca un instrument al interacțiunilor cu caracter didactic, ci ca obiect al preocupărilor privind dezvoltarea personală și profesională a celor implicați în procesul educațional. Studiul asupra personalității profesorului, realizat de G. Allport, ca un sistem spiritual, deschis și în creștere, ca rezultat al „principiului organizării în expansiune, al reformelor de politici sociale și, respectiv educaționale, al afirmării/susținerii libertății în educație și al înțelegerii educației ca act de autonomizare a unei ființe umane, crează premise opțiunii noastre pentru dezvoltarea referențialului profesional al cadrelor didactice prin avansarea unui nou concept **competența de autonomie educațională în vederea acceptării acestui termen de comunitatea științifică** [8, 96]. Așadar, definim **competența de autonomie educațională a cadrelor didactice ca un ansamblu integrat de atitudini, capacități, cunoștințe, experiențe exersate adecvat și spontan în variate situații pedagogice specificate în: capacitatea de a examina profund tendințele educației, de a raționaliza și gândi interpretativ, de a dobândi libertatea și plasticitatea individuală, de a aborda multidimensional libertatea în educație, de a învăța continuu, de a transforma orice experiență educațională într-un fapt util împlinirii sale, de maturizare afectivă în sens profesional, de a problematiza dezvoltarea, de a crea/formula oportunități/alternative de perfecționare, de a alege între mai multe posibilități, de a proiecta și realiza schimbări calitative progresive, de a fi perseverent și coerent, de asertivitate, de comunicare didactică liberă și relaționare eficientă bazată pe criterii valorice, de a menține autoritatea și încrederea în sine, de autodeterminare/ autodefinire/ autoafirmare profesională mobilizând, reorganizând și aplicând resursele interne și externe pentru realizarea scopurilor educaționale din perspectiva unui profesionist responsabil.**

Analizând în continuare dimensiunile personalității profesorului la nivelul taxonomiilor existente în literatura de specialitate susținem ideea despre autonomia educațională a cadrelor didactice -

competență integratoare a competențelor psihopedagogice și psihosociale în structura personalității profesorului. Astfel competențele profesorului sînt condiționate de cerințele actuale înaintate de comunitățile academice și de contextul socio-cultural. *Autoformarea continuă este un termen frecvent vehiculat în dezbateri privind evoluția societăților avansate, fiind abordată ca o necesitate pentru dezvoltarea în fiecare persoană a aptitudinii de schimbare, competență indispensabilă personalității autonome a cadrului didactic și elevului* [9, 57]. Procesul de învățămînt devine funcțional numai prin conceperea acestuia într-un sistem care se caracterizează prin atribute de autonomie, adaptabilitate, organizare, plan de incluziune. Reușita reformelor învățămîntului superior pedagogic constă în realizarea misiunii specifice de a pregăti educatori capabili să încurajeze tendințele de autonomie a elevilor, să creeze condiții pentru manifestarea libertății în educație, să coordoneze dobîndirea treptată a încrederii în sine, să motiveze elevii pentru eforturi liber asumate, prelungite ce ar da profunzime libertății, să formeze cetățeni pentru o societate democratică ce ar răspunde creativ, dinamic la solicitările profesiei sale. Libertatea în școală depinde de vitalitatea spirituală a educatorului, de flexibilitatea gîndirii, coerența, de statutul social al profesorului. Profesorul modern trebuie astfel format, încît să folosească contextul educațional pentru autoedificarea profesională continuă. Pedagogia universitară urmează să sistematizeze și să prezinte, în virtutea acestor temeuri, și respectiv să propună soluții rezonabile privind formarea educatorilor democratici în vederea respectării principiului libertății în educație. Iată de ce problema formării profesorului, în acest sens, este importantă și va rămîne o preocupare necesară deoarece educația universitară trebuie să asigure în primul rînd, studentului / viitor pedagog contextul favorabil pentru a deveni agent al propriei formări, pentru a-și proiecta / realiza, evalua traseul profesional și a-și asuma responsabilitatea socială pentru dezvoltarea personalității autonome a elevului. În consecință, limitele libertății în educație depinde de varietatea oportunităților și diapazonul perspectivelor de autoformare. Din acest unghi de vedere pedagogia libertății interesează pe două coordonate: *pedagogia proiectării* care presupune elaborarea / realizarea proiectelor cu reorganizări permanente și *pedagogia schimbării* ce vizează transformări în scopul dezvoltării pe direcția sistemului de valori proiectat. De fapt, pedagogia proiectării derivată și avansată din *pedagogia libertății* implică procesul de democratizare a învățămîntului.

Abordările analitice ale competenței didactice converg către ideea necesității dezvoltării standardelor de competență a profesorului și acceptării unui nou concept - CAE. Necesitatea unui asemenea demers este impusă de provocările actuale de ordin socio-cultural. Un model al CAE, fie el general sau incomplet – este însă necesar. Argumentele expuse demonstrează necesitatea de a include competența de autonomie educațională în standardele profesionale ale cadrelor didactice. A pune problema definirii CAE este, într-un fel, riscant avînd în vedere noutatea acestui termen, ne asumăm responsabilitatea de a analiza curriculumul pedagogic universitar pentru a răspunde la întrebarea în ce măsură aceasta oferă oportunități pentru formarea CAE, absolut necesară în pregătirea/perfecționarea formatorilor în vederea promovării libertății în educație.

### Referințe bibliografice

1. COJOCARIU, V. M. *Educație pentru schimbare și creativitate*. București, 2003.
2. NARLY, C. *Pedagogie generală*. București, 1995
3. MÂNDĂCANU, V. *Bazele tehnologiei și măiestriei pedagogice*. Chișinău, 1997
4. SILISTRATU, N. *Valori ale educației moderne*. Chișinău, 2006
5. PĂSLARU, V. *Principiul pozitiv al educației*. Chișinău, 2003
6. ȘTEFAN, M. *Lexicon pedagogic*. București, 2006
7. ALBU, G. *Introducere într-o pedagogie a libertății. Despre libertatea copilului și autoritatea adultului*. Iași, 1998
8. ALLPORT, G., W. *Structura și dezvoltarea personalității*, (trad.). București, 1981.
9. CAMBIEN, M. *Pedagogie de l, autonomie*. Paris, 2004.